

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

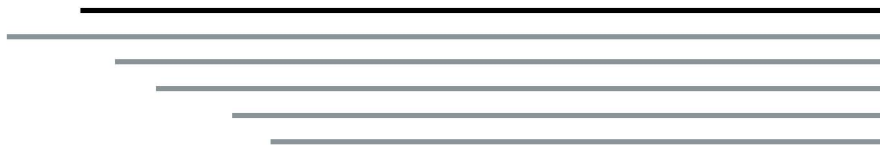
BULLETIN

OCTOBER 2021

VOL. 2 ISSUE 10

○ TOM, AKO BUDEME ŽIŤ, ROZHODUJE POLITIKA DOMÁCA...

O tom, ako budeme žiť, rozhoduje politika domáca...

Rozhovor Sylvie Porubänovej a Romana Jocha

*MUDr. Roman Joch je riaditeľom Inštitútu pre výskum práce a rodiny,
PhDr. Sylvia Porubänová je riaditeľkou Slovenského národného strediska pre
ľudské práva*

Sylvia Porubánová: Pán doktor, do vášho odborného portfólia dlhodobu patria témy z oblasti politickej filozofie, medzinárodných vzťahov, bezpečnostnej politiky, amerického konzervativizmu či politických reálií USA. Dá sa o niektorej zo spomínaných, ale aj nezmiernených tém hovoriť ako o v súčasnosti vami osobne prioritizovanej? Ak áno, prečo?

Roman Joch: Svojím spôsobom sú zaujímavé všetky. Politická filozofia si kladie večné otázky typu „čo je pravda?“, „čo je dobro?“, „čo je spravodlivé?“, „čo je najlepší režim?“. Tie sú aktuálne vždy. Amerika je stále najmocnejšou krajinou na svete a našim hlavným spojencom, preto udalosti v nej majú disproporcionálny vplyv i na život u nás. A to krátkodobo aj strednodobo. Pozoruhodný je úžasný, bezprecedentný pád preferencií a obľúbenosti prezidenta Bidena v prvom roku jeho vlády. Ale ak mám byť úprimný, asi by som povedal, že najdôležitejšia je zahraničná politika v jej bezpečnostnej dimenzii. Primárnym zmyslom zahraničnej politiky nemá byť humanitárna pomoc rozvojovému svetu, presadzovanie rovnosti žien a mužov v treťom svete, ani zachraňovanie veľrýb či dažďových pralesov, ale zaistenie bezpečnosti nás a našej slobody, našich spoluobčanov. Ako povedal povojnový nemecký kancelár Konrad Adenauer: „O tom, ako budeme žiť, rozhoduje politika domáca. O tom, či vôbec prežijeme, rozhoduje politika zahraničná.“

Sylvia Porubánová: Do akej miery sa venujete aj vnútroštátnym „presahom a dopadom“ (či už v českom alebo slovenskom kontexte) pertraktovaných tém?

Roman Joch: Nás doma sa z vnútroštátneho hľadiska týkajú predovšetkým bezpečnostné otázky. Pre ne je podstatná správna identifikácia hrozieb. Situácia dnes je komplikovanejšia o to, že nie je hrozba len jedna (ako kedysi boli napr. nacistická Tretia ríša, či komunistický Sovietsky zväz), ale tých hrozieb je niekoľko (aj keď každá z nich je menšia než tie dve monumentálne, totalitné, vyššie menované). A každá je svojim charakterom odlišná od každej inej. Sú asi štyri. Najprimitívnejšia (aj keď nie nutne najmenej smrteľná) je islamizmus, či radikálny, politický islam (nie islam ako náboženstvo ako také, ale džihádistský, zradikalizovaný politický islam). Je to hrozba z juhu a juhovýchodu. Potom je to revizionistické, neoimperialistické a expanzionistické Rusko, respektíve nie Rusko ako krajina či kultúra, ale súčasný ruský režim. Táto hrozba už je sofistikovanejšia a prejavuje sa predovšetkým snahami

ustanoviť si u nás sieť skupín vplyvu medzi novinármi a politikmi s cieľom ovládať názory podstatných segmentov populácie. Treťou hrozbou, voči nám veľmi vzdialenou, je Čína. Tá sa snaží kúpiť či ekonomicky ovládať všetko, čo sa dá, a cez ekonomický vplyv i moc držať domácu politiku tej-ktorej krajiny v hrsti. No a štvrtou hrozbou je tá, ktorá je najdelikátnejšia a o ktorej je nutné hovoriť čo najcitlivejšie, pretože tou sme my, je u nás a vo vnútri nás, západnej spoločnosti v Európe. A tou je ochota niektorých ľudí, vrátane príslušníkov elít, podliehať módnym ideologickým vplyvom zo Západu.

My, ktorí si pamätáme komunizmus, by sme mali byť voči ideologickému, utopickému mysleniu imúnni. Ale mnohí ľudia v západnej Európe (kde totalitný režim bol naposledy v roku 1945) a mnohí mladí ľudia u nás mladší než štyridsať rokov, ktorí si teda komunizmus pamätať nemôžu, sú voči utopickým, ideologickým pokušeniam bezbranní. To vidíme napríklad na tom, ako bezhlavo sme v Európe pristúpili na tzv. Nový zelený údel, a až teraz si uvedomujeme, že povedie k dramatickému zvýšeniu cien energií, električky, tepla, pohonných látok, dopravy a teda vlastne všetkého, čo sa dopravuje, teda doslova všetkého: stavebnín, potravín, liekov, atď. To následne môže viesť k zníženiu životnej úrovne strednej vrstvy a jej následnej radikalizácii, či už hneď, alebo červeným smerom...

Sylvia Porubánová: Zaujímajú vás aj paralely a súvisiace výzvy smerom k verejným politikám jednotlivých štátov?

Roman Joch: Uvediem dve. Správna štátna sociálna politika sa má snažiť, aby ľudia, obyvatelia štátu, boli čo najmenej závislí na štáte a štátnej pomoci. Má sa snažiť, aby čo najväčšia časť z nich stála na vlastných nohách. Preto väčšina dospelých ľudí by mala byť zamestnaná v súkromnom sektore a nie v štátnom.

A s tým súvisí i rodinná politika. Čím si rodiny kompaktnjšie, tým viac sú aj ekonomicky sebestačné a menej závislé na štátnej podpore. Čím sú rodiny rozpadnutejšie a nefunkčnejšie, tým sú ony či ich členky a členovia závislejší na štátnej finančnej podpore. Tým menej stoja na vlastných nohách. Preto by štát mal podporovať predovšetkým funkčne stabilné rodiny, a nie preferovať tie nefunkčné. Lenže funkčne stabilné rodiny štátnu podporu nepotrebujú, zatiaľ čo tie druhé áno, preto štát nepodporuje tie prvé, ale tie druhé. A to je

začarovaný kruh, pretože to, čo štát dotuje, toho nakoniec vzniká stále viac a viac. Ale skutočne slobodný nie je ten, kto žije z peňazí druhých daňových poplatníkov, ale ten, kto má vlastné, na štáte nezávislé príjmy.

Sylvia Porubánová: Máte aktuálne potrebu, povinnosť, nástojčivé nutkanie... vyjadriť sa ku spoločenskej téme, problému, ktorému ste dosiaľ nevenovali pozornosť?

Roman Joch: Nie je to nutkavá potreba, ale je to myšlienka, ktorej som doteraz nevenoval dostatočnú pozornosť. V dôsledku posledných päťdesiat rokov (teda dve generácie) trvajúcej politiky jedného dieťaťa v komunistickej Číne nastal výrazný nepomer medzi mladými mužmi a mladými ženami. Keď sa vedelo, že rodina smie mať len jedno dieťa, tak malé dievčatká boli zabíjané potratmi pred narodením v prípade diagnostiky pohlavia plodu, alebo tesne po narodení, keď sa zistilo, že novorodeniatko je dievčatko. To preto, aby rodina mohla mať druhý „pokús“ a syna. Takže pred dvadsiatimi rokmi, okolo roku 2000, ten nepomer bol ten, že mladých mužov bolo v Číne o 20 (slovami dvadsať) miliónov viac než mladých dievčat. Dvadsať miliónov mladých mužov, ktorí nikdy nebudú mať nevesty. Čo s nimi? Tá odpoveď napadne každého: budú dobrý „kanonenfuter“, zomrú v nejakom vojenskom dobrodružstve, ktoré čínsku komunistickú vládcovia rozpútajú, a ktorým sa zbavia aj vnútornej demografickej nerovnováhy, ktorú sami spôsobili a vytvorili.

Dnes ten nepomer je ten, že v Číne je o 30 (slovami tridsať) miliónov viac mladých mužov, než je mladých žien. Ten problém je ešte horší a preto teraz čínski vládcovia opúšťajú politiku jedného dieťaťa.

Lenže aj keby nebola vojna, je tu jeden faktor, ktorý som si doposiaľ neuvedomil. Východoázijská kultúra je silne rodinne založená. Je v nej veľká úcta voči rodičom, starým rodičom a starším ľuďom zo strany mladých. Rodina zároveň plní sociálnu úlohu; v komunistickej Číne (či v komunistickom Vietname) nie je žiadny sociálny štát. O starých ľuďoch, starých rodičov, sa vždy starali ich deti, synovia a dcéry, a aj vnuci a vnučky. Tých vždy bolo dosť, takže to nebol sociálny problém. Ale teraz, v dôsledku politiky jedného dieťaťa po dobu dvoch generácií máme stav, že len jeden syn sa bude musieť postarať o dvoch rodičov a až štyroch starých rodičov! Kedysi na dvoch rodičov boli napr.

štyri deti a na štyroch starých rodičov šesť vnukov a vnučiek. Teraz jeden na dvoch rodičov a štyroch starých rodičov. Celý systém rodinnej štruktúry a sociálnej politiky starostlivosti o seniorov v Číne tak môže spadnúť. To spôsobila štátna „rodinná“ politika založená na boji proti prirodzenej rodine a štátom vnučovaných potratoch.

Takže implikácie sú jasné: krátkodobo vnútorný, demografický tlak na vojenské dobrodružstvo, dlhodobo kolaps čínskej rodiny a prosperity; tí, čo sú fascinovaní Čínou ako ekonomickou mocnosťou, sa ešte môžu dožiť jej ekonomickej a sociálnej implózie v dôsledku implózie demografickej.

Tu je vidieť, ako (ne)správna rodinná politika v jednej krajine môže mať vplyv a dopady aj na medzinárodnú bezpečnosť.

Sylvia Porubánová: Netajíte sa napríklad negatívnym hodnotením individuálnych aj spoločenských rizík „účinkovania“ sociálnych sietí, považujte ich moc a vplyv za úpadok, hrozbu kritického myslenia?

Roman Joch: Zatiaľ áno, ale riešením nie je cenzúra, ale to, že ľudia sa časom naučia triediť informácie. Keď vznikla tlač, noviny, elity tej doby chceli – a aj presadili – cenzúru; prostý ľud predsa nesmie dostávať mylné a buričské informácie. Ale to nefungovalo, pretože aj keď sú objektívne fakty, na ich interpretáciu môžu byť legitímne rôzne názory. Cenzúra tlače bola kolosálny omyl; a ľudia sa naučili časom považovať noviny nie za zdroj pravdy, ale za to, čo ich vydavateľ chce, aby sme si mysleli. Tomu pomohla stranická tlač: rôzne strany mali rôzne noviny. A za komunizmu mala KSČ všetky. Preto aj vzniklo české príslovie „lže, jako když tiskne“ – teda klame, ako keby to bolo v novinách. Zároveň ale ľudia mali tendenciu veriť rozhlasu a televízii, elektronickým médiám. Tam predsa hovoria pravdu... Opäť až skúsenosť s komunistickou televíziou a rozhlasom vyliečila ľudí z tejto naivity. A teraz pomáha, že máme pluralitu TV a rozhlasových staníc, ktoré interpretujú udalosti trochu inakšie. Takže človek si musí utvárať vlastný názor a informácie triediť.

Podobné je to aj s internetom, sociálnymi sieťami a e-mailami. Mnohí majú tendenciu im nekriticky veriť. A čím bombastickejšia, škandalóznejšia či senzačnejšia správa, tým určite „musí“ byť „pravdivá“! Chce to čas, aby si ľudia na tieto nové médiá zvykli a začali byť voči nim rovnako skeptickí ako voči

novinám, rozhlasu či televíziám. Samozrejme, do tej doby im mnohí naletia. Ale cenzúra nie je riešením. Je treba sa naučiť, že keď je niečo napísané len veľkými písmenami, alebo farebnými písmenami, alebo s odporúčením „rozošlite to skôr, než to zmažú“, ide o nezmysel a fámu.

Sylvia Porubánová: Vnímate, v porovnaní s globálnou či americkou situáciou, v stredoeurópskom (českom, slovenskom...) diskurze absenciu alebo nedostatok konkrétnych obsahov?

Roman Joch: Vzdelaný človek sa v Európe môže stretnúť s piatimi diskurzami: americkým, západoeurópskym, stredoeurópskym, ruským a islamským. Každý z nich má svoje predsudky, vzorce uvažovania, „istoty“ a „pravdy“. USA je svet sám pre seba. Rusko je spoločnosť, ktorá nikdy nezažila osobnú či politickú slobodu, rovnako ako islamský svet. Západná Európa, ako som už spomenul vyššie, naposledy zažila totalitarizmus v roku 1945; my v Európe strednej v roku 1989. Takže v mnohých ohľadoch mnohí v Európe západnej sú naivnejší a utopickejší než my v Európe strednej, ktorí sme realistickejší, ale aj cynickejší. Nemajú teda pravdu tí, ktorí sa považujú za „progresívnych“ v tom, že sú presvedčení, že je vždy správne nasledovať západnú Európu, že je to nutne „pokrok“. Politiku nie je možné redukovať len na jednorozmerné direktívy typu: „dať viac peňazí chudobným!“, „zastaviť zmeny klímy!“, atď. V skutočnosti politika je o alternatívach. Takže zlepšiť životnú úroveň chudobných je možné prerozdeľovaním, zvýšením dávok, ale aj vytvorením podmienok pre prosperujúcu ekonomiku, v ktorej nájdú dobre platené pracovné miesta. Chrániť životné prostredie a pribrzdiť zmeny klímy je zaiste dobrým cieľom, ale tie otázky sú: ako, za akú cenu, ako rýchlo, a na koho dopadnú tie náklady? A je lepšie sa za cenu enormných nákladov snažiť, možno neúspešne, klimatické zmeny zvrátiť, alebo za cenu nákladov menších je lepšie sa im prispôbiť? To sú legitímne politické otázky, a o odpovede na ne majú byť legitímnym politickým zápasom. Nie výkriky typu: „viac peňazí dáme tým a tam, hurá!“ či „autá na elektriku do roku 2035 a všetci bez uhlíka do roku 2045, hurá!“ - a každý, kto by o tom vyjadril pochybnosti, je vraj zločinec. Nie, nie je, len uvažuje politicky, nie ako stádo.

Sylvia Porubánová: Aktuálne sú v Českej republike politické karty takpovediac rozdané... V jednej zo svojich analýz nedávnych parlamentných volieb ste so

zveličením uviedli, že to „bola a je zábava“. Vážne sa však spýtam, aké sú vaše odborné i politické očakávania od Petra Fialu a ním zostavenej vlády?

Roman Joch: Petra Fialu osobne poznám od leta 1993. Je to veľmi vzdelaný človek, profesor politológie, bývalý dekan fakulty i rektor Masarykovej univerzity v Brne. V 80. rokoch 20. storočia bol ako mladý človek aktívny v kresťanskom disente. Do politiky vstúpil v roku 2012, keď sa stal ministrom školstva; o rok neskôr bol zvolený za predsedu už opozičnej Občianskej demokratickej strany (ODS). Mnohí mu vyčítali prílišnú umiernenosť a akademickú slušnosť; vytýkali mu nedostatok dravosti, bezohľadnosti a politickej tvrdosti. On však voľby vyhral a bude premiérom.

Jeho koalíčná vláda bude veľmi ideovo rôznorodá, hlavne medzi ODS a Pirátmi je veľká politická vzdialenosť. Taktiež koalícia až piatich vládnych strán je v histórii samostatnej Českej republiky unikátna; kedysi to boli na dva roky štyri strany a potom už vždy len tri strany. Teraz ich bude päť. Lenže je nutné dodať, že aj bez Pirátov bude mať vláda väčšinu v Parlamente, takže Piráti budú nútení sa vo svojich požiadavkách mierniť, pretože vedia, že nie sú potrební. Vláde Petra Fialu i jemu samotnému teda želám všetko dobré.

Sylvia Porubánová: **Môžete prosím na záver uviesť esenciálny odkaz, odporúčanie, adresované politickým aktérom na Slovensku?**

Roman Joch: Áno. Menej sa bezobsažne hádať a viac medzi sebou polemizovať, prípadne aj tvrdo, o konkrétnych politických obsahoch.

Roman Joch: **Ako sociologička, čo považujete za najväčšie hrozby či výzvy pre vnútornú súdržnosť slovenskej spoločnosti v nadchádzajúcich rokoch?**

Sylvia Porubánová: Dovolím si nadviazať, či skôr parafrázovať vami uvádzanú citáciu nemeckého kancelára Adenauera. Sociálnu kohéziu, teda súdržnosť spoločnosti – počnúc jej predestináciou i príležitosťou viesť dôstojný, bezpečný a naplnený život jednotlivcov, rodín, komunit... až po bazálnu schopnosť prežiť – ohrozuje neprezieravosť, nepripravenosť politických aktérov rozoznať a deklarovať priority, vrátane nedostatku praktickej akcieschopnosti. Politický diskurz môže byť akokoľvek ostrý a nezmieriteľný, paralelne však musí byť sprevádzaný nespochybniteľnou vôľou a súčinnosťou smerom k nastaveniu

konkrétnych verejných politik. V opačnom prípade je významná časť populácie „vtiahnutá“ do špirály zástupných tém, špekulatívneho uvažovania, zaviňovania a hľadania i nachádzania „vnútorných nepriateľov“.

Roman Joch: Ako by ste charakterizovali dichotómiu veľké mestá, predovšetkým Bratislava, verzus zvyšok krajiny, pokiaľ ide o životnú úroveň? Medzera medzi nimi sa stále rozširuje?

Sylvia Porubánová: Odhliadnuc od „výsadného“ postavenia Bratislavy pomyselná čiara, rozdeľujúca krajinu na „bohaté, úspešné a perspektívne“ časti, verzus „ostatok, kde nič nie je“ už v súčasnosti nevedie ani západovýchodnou či severo-južnou líniou. Rozhodujúcim kritériom životnej úrovne v konkrétnych regiónoch sú ekonomické príležitosti, prítomnosť udržateľných pracovných miest a samozrejme výška miezd. Vo všeobecnosti aj na Slovensku platí, že polarizácia prehĺbená pandémiou je aktuálnym dôsledkom rozdielov, ktorých bytostným a dlhodobým základom sú príízke mzdy.

Roman Joch: Ak áno, čo by s tým štátna, vládna alebo verejná politika mala robiť?

Sylvia Porubánová: Najmä v neľahkých časoch sa nezaobídeme bez zhody a dohody v základných opatreniach, holistický, synergický prístup je pre verejnú politiku jedinou možnosťou vyhrabať sa zo súčasného marazmu.

Roman Joch: Pani doktorka, ďakujem vám za otázky i za rozhovor.

Ďalšie informácie o IVPR získate na webových stránkach
www.ivpr.gov.sk

Vydáva Inštitút pre výskum práce a rodiny,
Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava
ivpr@ivpr.gov.sk, www.ivpr.gov.sk
NEPREDAJNÉ